

INFORMÁCIÓS SZÜKSÉGLETEK, INFORMÁCIÓS HÁTRÁNYOK, ESÉLYEGYENLŐSÉG

2002-BEN az MTA Számítástechnikai és Automatizálási Kutató Intézete (MTA SZTAKI), az Országos Széchényi Könyvtár Könyvtári Intézete és a törökbálinti Volf György Könyvtár konzorciumot hozott létre és IKTA pályázatot nyújtott be „Közérdekű tartalomszolgáltatás kistélepülési könyvtárak számára” címmel.

Miközben Magyarországon 1998 és 2000 között 300 000-ról 715 000-re nőtt az internetfelhasználók száma, és 2002-ben a már számítógéppel rendelkező háztartások egyharmadának volt internet-hozzáférése, addig ez az összes magyar háztartásnak mindössze 9 százalékát érinti. Az internethasználók településtípus szerinti megoszlását még mindig a nagyvárosok túlsúlya jellemzi: 50 százalékuk lakik Budapesten, 30 százalékuk pedig más nagyvárosokban, illetve megyeszékhelyeken. Hazánk lakosságának megközelítőleg 10%-a ezer főnél kisebb településen, több mint 30%-a pedig ezer és tízezer fő közötti településen él. Tehát az egyébként is hátránnyal rendelkezők az információtechnológiai

eszközökkel való ellátottság szempontjából is hátrányos helyzetben vannak.

2001-ben 169 olyan magyarországi település jutott pályázat útján számítógépes hozzáférési lehetőséghez, melynek korábban nem volt internetes elérhetősége. Az említett könyvtárak ekkor jutottak az első komolyabb számítógépekhez, és ekkor tudták kialakítani helyi hálózatukat. A könyvtárak e pályázat keretében felhasználóképzésre is kötelezettséget vállaltak. A fejlesztés és a képzés jelentős mozgást involvált a helyi közösségben és a helyi könyvtárhatalomban. Ahhoz, hogy a könyvtár vonzó közösségi térként, intézményként működhessen, rendelkeznie kell olyan szolgáltatható tartalommal, mely a helyi, sajátos igények kielégítésére szerveződött és a közösség igényei alapján továbbfejleszhető, építhető, aktualizálható.

Tanulságos információkkal szolgál a következő táblázat, amely – kutatásunk idején – a kistélepüléseken élők internethasználati szokásairól mutat képet.

MIRE HASZNÁLJA AZ INTERNETET?

	<i>dolgozó</i> (fő)	<i>inaktív</i> (fő)	<i>kultúra-közvetítő</i> (fő)	<i>tanuló</i> (fő)	<i>összesen</i> (fő)
<i>Levelezés</i>	5	2	8	6	21
<i>Munka, általában</i>	6		12		18
<i>Pályázat</i>	6		3		9
<i>Autó-motor</i>	1		1	4	6
<i>Chatelés</i>	2	1		3	6
<i>Szakmai ismeretek</i>	4		2		6
<i>Tanulás</i>	1			5	6
<i>Zene</i>	1	1	1	3	6
<i>Film</i>	1	1	1	2	5
<i>Kapcsolattartás</i>	1		3	1	5
<i>Programok</i>	2		3		5
<i>Programozás</i>	1		2	2	5
<i>Utazás</i>	2		3		5
<i>Bank</i>	2		2		4
<i>Menetrend</i>	2		2		4
<i>Játék</i>				3	3
<i>Képek</i>				3	3
<i>Politika</i>	2			1	3
<i>Saját honlap</i>	1		2		3
<i>Tartalomszolgáltatás</i>			2	1	3
<i>Újság</i>	1		2		3
<i>Valóságshow</i>	1			2	3

A fentiek ismeretében kutatásunk célja, hogy elősegítsük a felhasználók valós igényeire építő, illetve a hátrányos helyzetű (beleértve a földrajzi, megközelíthetőségi szempontú, a lakosságszám alapú és a foglalkoztatási hátrányokat), mintegy 2000–2200 településen élő állampolgárok sajátos ismereteire alapozó szolgáltatás kialakítását.

A tervezési szakaszban megtörtént az alapkutatásba bevonni kívánt települések kiválasztása, mely irányított véletlenszerű mintavételi eljárással történt. A mintába került 44 települést megkerestük, és összesen száz, félig strukturált interjút készítettünk. A tartalomelemzés megkönnyítése érdekében mintánkat négy alcsoportra bontottuk, melyek a kö-

vetkezők voltak: tanulók, aktívak, hivatásos kultúraközvetítők és inaktívak. Az elkészült tanulmány egyrészt tartalmazza az érintett csoportok által leggyakrabban említett, a mindennapi boldogulásukhoz, eligazodásukhoz leginkább szükséges, manifesztálódott és látens igények összegzését, másrészt egy tematikus linkajánlót, amely konkrét internetes honlapok listájával segíti a felhasználókat.

Induló hipotézisünk, amely szerint a kistelepülésen élőknek speciális információk szükségleteik vannak, megerősítést nyert a vizsgálat során. Ezt szemlélteti az alábbi táblázat, melyben a leggyakrabban említett válaszlelemeket tüntetük fel.

MILYEN (MIHEZ KÖTŐDŐ)

INFORMÁCIÓRA VAN SZÜKSÉGE?

	<i>dolgozó</i> (fő)	<i>inaktív</i> (fő)	<i>kultúra-közvetítő</i> (fő)	<i>tanuló</i> (fő)	<i>összesen</i> (fő)
<i>Programok</i>	2	3	6	3	14
<i>Bevásárlás</i>	5	2	5	1	13
<i>Orvos</i>	3	5	5		13
<i>Továbbképzés, továbbtanulás</i>	4	2		7	13
<i>Munkalehetőségek</i>	2	6	2	1	11
<i>Pályázatok</i>	3	3	5		11
<i>Értékesítés, piac</i>	3	6	1		10
<i>Hivatalok</i>	3	4	3		10
<i>Menetrend</i>	1	2	6	1	10
<i>Utazás, nyaralás</i>	1	2	2	3	8
<i>Gyógyszer</i>	4	2	1		7
<i>Kórház</i>	3	3	1		7
<i>Iskolaválasztás</i>	1	2	3		6
<i>Európai Unió</i>	2	1	1	1	5
<i>Környezetvédelem</i>	2		1	2	5
<i>Segélyezés</i>	2	3			5
<i>Tartalomszolgáltatás</i>	2	1	1	1	5
<i>Történelem</i>	4			1	5
<i>Autó</i>	1			3	4
<i>Gyermeknevelés</i>	1	2	1		4
<i>Lakáskultúra</i>	2		2		4
<i>Pályaválasztás</i>		2	2		4
<i>Térképek</i>	2		2		4
<i>Adó</i>	2		1		3
<i>Akciók</i>		1		2	3
<i>Bank</i>	1		2		3
<i>Életmód</i>	1		2		3
<i>Gyógymódok</i>	1		1	1	3
<i>Kapcsolattartás</i>			3		3
<i>Kommunikáció</i>	2			1	3
<i>Önkormányzat</i>	2		1		3
<i>Piacutatás</i>	2	1			3
<i>Politika</i>	2	1			3
<i>Programszervezés</i>	1		2		3
<i>Sportesemények</i>	1	1	1		3
<i>Távmunka</i>	1	1	1		3
<i>Távoktatás</i>	1	1		1	3
<i>Újságok</i>	1	2			3

A speciális igények kevéssé érintik azokat az aktív dolgozókat, illetve tanulókat, akik munkavégzés vagy tanulás céljából a közelebbi és távolabbi városokkal szoros kapcsolatban állnak, hiszen ezáltal közelebb kerülnek az információforrásokhoz, könnyebben szocializálódnak a korszerű információhordozók használatára. Az ő esetükben tehát alig beszélhetünk speciális információs igényekről.

Más a helyzet a kistelepülésen élő és ott dolgozó személyekkel, beleértve a hivatásos kultúrákzvetítőket is. Ebből a szempontból nagyon szórt a mezőny, hiszen találkoztunk olyan művelődési szakemberrel, aki munkaideje felét az internet mellett tölti, ugyanakkor olyan pedagógussal és könyvtárossal is, aki megnyitni sem tudná a számítógépet. Az ő esetükben célszerű a munkahelyi kereteken belül maradva elérni az elmozdulást: számítógépes tanfolyam, internetes hozzáférés biztosítása, informatikai képzés stb.

Az információs szolgáltatás szempontjából az inaktívak csoportja tűnik a legproblémásabbnak, hiszen esetükben a feladat nagyon összetett. Meg kell változtatni a számítógéppel kapcsolatos, olykor ellenséges attitűdöt, rá kell ébreszteni őket a számítógép és az internet hasznosságára, el kell oszlatni azt a tévhitet, mely szerint ők ehhez nem értenek, ők ezt úgysem tudják megtanulni, ők ehhez már túl öregek stb. Ezenkívül fel kell bennük ébreszteni a vágyat a sokrétű információk, az új ismeretek megszerzésének igénye iránt, vagyis ki kell mozdítani őket a gyakran tapasztalt bezárkózásból, lemondásból. Végül bizonyos mentális feladatokat is el kell látni: meg kell tanítani – szocializálni kell – őket arra, hogy el tudják fogadni átmeneti vagy végleges élethelyzetüket, hogy kibéküljenek a sorsukkal, ne forduljanak önsajnálathoz, önmarcangolásba.

Az attitűd megváltoztatása, az igény felkeltése és a bezártság oldásán túl az inaktívak számára bizto-

sítani kell a kapcsolódási lehetőséget is, hiszen anyagi helyzetük többnyire nem engedi meg, hogy saját gépet vásároljanak, illetve hogy saját maguk finanszírozzák az internet-előfizetés díját.

A fenti feladatok ellátására az internet önmagában kevés, emellett szükség van támogató, együttérző, együttműködő mikroklímára is, amelyet elsősorban a szűkebb család tud biztosítani, ennek hiányában azonban szükségesnek látszik egyéb segítők bevonása. Ilyen segítők lehet a könyvtár, illetve a könyvtáros, aki – miközben hozzásegít az információk megszerzéséhez, ezáltal a hátrányos helyzet csökkentéséhez – szociális funkciókat is ellát: mentális segítséget is nyújt az arra rászorulóknak.

Azt tapasztaljuk, hogy az ilyen irányú segítségnyújtásra a könyvtárosok zöme indíttatást érez, tehát nem idegen tőlük ez a fajta tevékenység. Más kérdés, hogy rendelkeznek-e mindehhez megfelelő képességekkel és szakmai felkészültséggel. Ugyancsak kérdés, hogy az önmagában is hátrányos helyzetű könyvtár, illetve könyvtáros mennyit vállalhat fel mások hátrányos helyzetének kompenzálásából akkor, amikor olykor maga is segítségre szorul.

A SZTAKI a települési könyvtárak rendelkezésére bocsát egy honlapszerkesztő programot is, amely a helyben megjelenő legfontosabb információk válnak hozzáférhetővé az adott közösség tagjai számára. Dolgozatunk kifejezetten azokat az információs forrásokat tartalmazza, amelyek az ő igényeiket elégítik ki. A Könyvtári Intézet munkatársai egy olyan háttér tanulmány megírására vállalkoztak, amely a SZTAKI számítógépes fejlesztő munkájának alapját, kiindulópontját képezi.

PÉTERFI RITA-VIDRA SZABÓ FERENC
peterfi@oszk.hu, vidra@oszk.hu

Ismeretlen művész:
EMKE levélpapíros,
é. n. Számolócédula

MERDÉLYI MA-
GYAR KÖZMŰ-
VELŐDÉSI EGYE-
SÜLET EZEN =
NEL TUDATJUK-
MINDENKIVEL-
A KIT ILLET
HOGYAZ ~

E.M.K.E.
LEVÉLPAPIROS
FORGALOMBA HOZATALÁVAL A
RIGLER JÓZSEF EDE

PAPÍRNEMŰGYÁR RÉSZVÉNY-TÁRSASÁG BUDAPESTI CZÉ-
GET BIZTUK. MEG. AZ EZEN PAPIR ELADÁSÁBÓLSZÁR-
MAZANDÓ JÖVEDELEM MEGFELELŐ SZÁZALÉKA HAZA-
FIAS KÖZMŰVELŐDÉSI ÉS JÖTEKONYISÁGI CZÉLOKRA-
FOG FORDÍTATNI, TEHÁT EZEN PAPIR VÉTELEVEL
MINDENKI FENTI CZÉLOKAT ISTÁPOLJA, NAGYOBB
BIZONYSÁG OKÁBÓL KIADJUK HIVATALOS PECSÉ
TŰNKÉL ÉS ALÁÍRÁSUNKKAL ELLÁTOTT EME BI-
ZONYSÁGLEVÉLÜNKET. KELT EGYESÜLETÜNK SZÉK
HELYÉN, KOLOZSVÁROTI XX. SZÁZAD ELSŐ NARJÁIBAN

J. Rigler
elnök.

J. Rigler
f. elnök, kifizető

EMKE

csontlevélpapíros

Igen finom minőség és
□ csinos kivitelben □
Minden eladott doboz
után az E. M. K. E. a
nyereségből részesedik

RIGLER BUDAPEST.